

BEELDEN UIT HET VERLEDEN

De vier molens, eenmaal de trots van Grouw, gingen in de loop der jaren voor het dorp verloren.

Ruïne van de Roggemolen, daarvoor wijlen veldwachter van Riet

Als bewijs dat het een kleine zeventig jaar geleden in Grouw niet zo floreerde als thans het geval is, noem ik de instelling, die bekend stond onder de naam van Sopsiederij. Voor enkele centen werd een warm middagmaal verstrekt. Het was toen werkelijk 'n armoedige tijd in Grouw, want de gortkorsten, die bij het schoonmaken der ketels te voorschijn kwamen, werden door ons gretig verorberd. Deze instelling was gehuisvest in een gedeelte van de veehouderij van Goitzen Peenstra, thans bewoond door Anne Boukes de Jong. De Halbertsma's lieten zich in deze slechte tijden niet onbetuigd. De brandstof, die gekocht kon worden was ten enen male onvoldoende om de woningen gedurende de winter behoorlijk te verwarmen. Om dit tekort een weinig aan te vullen, gingen we als jongens voor schooltijd, als het nog donker was, naar een van de twee houtzaagmolens om een zak zagsel te halen. Hoe verheugd wa-

ren we als de knechten van de molen ons wat afval of schaaltes toestopten. Thuiskomende werd een fles in de kachel geplaatst, waaromheen het vochtige zagsel gestampt werd. In het gat, dat ontstond wanneer de fles er uit gehaald was, werd een doorgebrande turf geplaatst met 'n beetje petroleum overgoten en daarna in brand gestoken. Het zaakje leverde vaak meer rook dan warmte. Wat Beetser turf op zolder, zand-aardappelen en een pot schapenvet in de kelder, maakten de gehele voorraad voor de winter uit. Voor peulvruchten werden zgn. paardebonen en duivebonen gebruikt, omdat die betrekkelijk goedkoop waren. Suiker, koffie en thee werden per ons of half ons uit de winkel gehaald. Uit school komende werden we verblijd met een stuk koolraap of een wortel. Men ziet, vetpot was het niet.

Dit trieste beeld wordt nog onderstreept, wanneer we de toenmalige

woningtoestanden in aanmerking nemen. Eenkamerwoningen met bedsteden, waar feitelijk geen slaappleaks voor de kinderen aanwezig was dan aan het eind in de bedstee in een zgn. kribbe, kelder of zolder.

Kerkelijke of burgerlijke armenbedeling van een gulden of een gulden vijf en twintig per week.

Vergelijken we deze toestanden bij de tegenwoordige: betere lonen, werklozenuitkering, kindertoeslag, ouderdomsvoorziening en betere woningen. Welk een enorme vooruitgang.

Nu weet ik wel, dat dit alles niet enkel het gevolg is van de industrialisatie, neen, ook andere factoren hebben hieraan medegewerkt. Toch durf ik beweren, dat het dorp Grouw zich gelukkig mag prijzen, initiatiefnemers als de Halbertsma's, Van der Made en de Vries en anderen in hun midden te hebben gehad.

Wij behoeven maar naar de dorpen om ons heen te zien om hiervan overtuigd te zijn.

Ook herinner ik mij nog een tijd, dat wij speelden op de houtvloten, die lagen in de Grondaam. Van huizen was aan de andere kant van de Grondaam geen sprake. Er lagen twee bruggetjes. De ene „griene draei" genaamd, gaf toegang tot het weiland, dat zich uitstreekte tot aan het Pikmeer. Het andere verbond de Molepölle met het dorp. Op deze pölle stond een houtzaagmolen, genaamd „De Hoop". Houtvloten hierbij behorende lagen in de Grondaam en in het meer, het zgn. Koaigat. Dit zal ook wel een verbastering wezen en zal wel Waeigat geheten hebben, want het kon daar geducht spoken met 'n Oostenwind.

Een mooie foto, die in dit nummer een plaatsje vindt, toont ons de nog bestaande woningen, waar de vader van Jan Deelstra en Hette de Jong, als molenaarsknechten woonden. Thans zijn ze het eigendom van de familie van Stralen.

Ook de houtloods, die in gebruik is bij Wieberen van Stralen als timmerwerkplaats, behoorde bij de molen. Eigenaar was de heer Klaas v. Riesen, later overgegaan in handen van de heer Kerst Hijlkema, de vader van mevrouw Halbertsma. Toen het houtzaagmolenbedrijf in verval raakte, werd door dhr. Hijlkema de handel in machinaal gezaagd hout begonnen. Hiervoor werden houtstekken in gebruik genomen, die aan de Baai stonden. Ook waar de smederij van Groothengel nu staat en verder naast het gebouw, thans in gebruik bij de hotelhouder Braam, vroeger bewoond door dhr. Hijlkema zelf en dan nog een op het terrein aan de Baai van Joh. Westra. Hieruit blijkt, dat niet alleen de Halbertsma's in hout deden, maar ook de aangetrouwde familie.

Een gedeelte van het uitgestrekte terrein waarop de houtzaagmolen „De Jonge Valk" van dhr. Sjoerd Visser stond, was al enige jaren in gebruik bij de „Halbertsma's Fabri-

Houtzaagmolen «De Hoop»

ken" voor opslagplaats van vuren-hout.

Ook het houtzaagmolenbedrijf van Visser kon de concurrentie met het machinaal gezaagde hout niet volhouden, zodat ook deze overging tot de handel hierin.

Een van de houtstekken, die hiervoor gebruikt werden, is thans nog in gebruik onder de naam van lijstenloods. In de woningen waar Gerben Zeldenrust woont, woonden de molen-naarsknechten. Dan was er nog een groot houtstek met woning, dat stond aan het Spoordok.

Het weiland voor de molen noemden we „Kealle-pölle". Dit gehele terrein wordt thans in beslag genomen door een gedeelte van de deurenfabriek, opslaggebouwen en fi-neerloods enz.

Op een terreintje, rechts voor de brug over de Baai staan nog twee woningen, thans reeds eigendom van het bedrijf. Dit terreintje werd vroeger door Tjalling Hiddes Halbertsma gebruikt voor opslagplaats voor kolen en werd „Kolenmijn" genoemd. Hij was ook handelaar in kaas en boter. Jeep de Jong fungeerde als knecht.

De oliemolen vertegenwoordigt in typisch stukje oud Grouw, niet zo zeer wat de molen aangaat, deze werden ook elders gevonden. Het eigenaardige betreft hier meer de eigenaars. Zoals de naam aangeeft, werd lijnolie gefabriceerd en lijnkoeken geslagen.

De familie Dijkstra, Homme de vader, Tjitte de zoon, kwamen van

wege hun bedrijf veel in aanraking met de omwonende boeren en dien-tengevolge ook met feinten en fammen.

Daar de familie een spaarbank hield naast het molenbedrijf, was 't geen wonder, dat de mensen uit het boerenbedrijf gebruik maakten van de gelegenheid om 'tzij hun tijdelijk overtollige geld te beleggen of geld op te nemen. De rente was in beide gevallen niet hoog en de zaak safe.

Opgemerkt dient te worden, dat de gelegenheid om te sparen vroeger groter was dan thans. Toen kwamen de feinten en fammen weinig van „'t hiem".

Alleen Zondagmorgens en met de kermis en Oostergoo werd een bezoek aan het dorp gebracht. De jongelui van thans hebben soms moeite om met hun weekgeld, na aftrek van kostgeld, rond te komen.

Nu volgt een beschrijving van de roggemolen, die wij voor een gedeelte ontlenden aan een artikel van wijlen de heer Joch. Nieuwenhuis, voorkomende in het nummer van 4 Sept. 1925 van „Frisla". De heer Nieuwenhuis schrijft in dit artikel, dat hem in 1898 aantekeningen betreffende de roggemolen zijn verstrekt door de toenmalige gemeente-opzichter, de heer J. Musch. Deze aantekeningen beginnen met het jaar 1752 in welk jaar de eigenaar, Sjoerd Tabes, de bovenbouw van zijn molen laat verhogen om minder last te krijgen van de omringende gebouwen. Hieruit mogen wij dus opmaken, dat voor die tijd reeds een molen heeft gestaan.

Deze molen een zgn. stander-molen, werd in 1752 ingericht als Rog-, Welt- en Pel-molen.

In de molen, die achtkantig gebouwd was, werd met de verbouwing een tiental stenen geplaatst welke betrekking hadden op deze verbouwing en wel aan weerszijden van de deur en boven de deur stond te lezen op de eerste steen links van de ingang:

30 Juni 1752 heeft Ruurd Rinses hier de eerste steen geleid: de steen is niet geleid van mij om enige eer, maar ik wensch aan dit gebouw de zegen van den Heer.

Tweede steen, rechts van de ingang:

30 Juni 1752 Klaas Rinses ik heb hier de eerste steen geleid doch enkel uit eenvoudigheid en ik wensch, dat God zijn zegen, die 't alles in zijn hand heeft.

Derde steen, boven de ingang:

Al is de steen gebakt en de kalk gehakt en tot dit gebouw bereid, so heeft Jurjen Hajjes Timmerman den eersten steen geleid 1752.

Op de steen aan de Zuidwestkant stonden de volgende regels:

Ritske Hajjes was oud 70 weeken en een dag doe Pijeter Ritskes de eerste steen hier voor hem lag 1752